

Grčka mitologija

Brnadić, Karolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:120944>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij Pedagogija - povijest

Karolina Brnadić

Grčka mitologija

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Preddiplomski studij Pedagogija – povijest

Karolina Brnadić

Grčka mitologija

Završni rad

Humanističke znanosti, Povijest, Stara povijest

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2021.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum travanj, 2021.

Karolina Brnadić, 01222101J1
ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
1. UVOD	5
2. POJAM MITOLOGIJA.....	6
2.1. MITOVI I MATERIJALNA STVARNOST.....	7
2.2. STARI IZVORI	7
3. KOZMOGONIJA.....	8
3.1. MIT O STVARANJU SVIJETA	8
4. TEOGONIJA.....	9
4.1. ZEUS	10
4.1.1. ZEUSOVO ROĐENJE.....	10
4.1.2. ZEUSOVA OSVETA.....	10
4.1.3. SUKOB ZEUSA I TIFONA.....	11
4.1.4. ZEUSOVA VLADAVINA.....	12
4.2. HERA.....	12
4.3. ARES	14
4.4. AFRODITA	14
4.5. ATENA	15
4.6. POSEJDON	16
4.7. DEMETRA	17
4.8. ARTEMIDA	18
4.9. APOLON	18
4.10. HEFEST	19
4.11. HERMES	19
4.12. DIONIZ	20
4.13. HAD	21
5. MITOVI I LEGENDE O HEROJIMA I KRALJEVIMA	21
5.1. PERZEJ.....	22
5.2. HERAKLO	22
5.2.1. HERAKLOVI POHODI.....	23
5.3. TEZEJ	26
5.4. OSTALI MITOVI I LEGENDE	27
6. ZAKLJUČAK	29
7. POPIS LITERATURE	30

SAŽETAK

Grčka mitologija obuhvaća mitove i legende o bogovima i herojima, a korijen joj je u vjerovanju starih Grka te je jedna od najbogatijih koje svijet poznaje. U nastanku i formiranju grčke religije i mitologije sudjelovali su brojni čimbenici: predindoeuropskih poulacija II Europe, kretske, rani indoeuropski, tj. mikenski, orijentalni, tj. maloazijski i istočnosredozemni, uz tračke itd.

Mnogo podataka o značaju bogova i njihovim životima saznajemo iz Homerovih pjesama i Heziodovih epova, posebice iz Heziodove Teogonije u kojoj se nalazi rodoslovlje bogova te mitovi o postanku svijeta i rođenju bogova. Prema Teogoniji u početku je bio Kaos, odnosno beskrajna ništavni prostor iz kojega dijeljenjem nastaju Zemlja, Eros, Tartar i podzemni svijet. Zemlja dijeljenjem stvara Uran (nebo), svoga sina i muža te rađa prve naraštaje Titana, a ujedno i najstrašnijeg među njima, Krona. Kron kasnije preuzima vlast od svoga oca te mu sestra Rea rađa bogove Hestiju, Demetru, Heru, Hada, Posejdona i Zeusa koji su ujedno i olimpska ili vrhovna božanstava. To su najmoćniji i najviše slavljani bogovi u grčkoj mitologiji. U ovom radu detaljno sam obradila porijeklo, razvitak, karakter i značenje vrhovnih božanstava u životima starih Grka. Grčka božanstva doimaju se iznenađujuće ljudskima te su i oni kao i ljudi skloni pogreškama, ponekad su ljuti, temperamentni, iracionalni i ponosni kao i obični ljudi. Upravo zbog toga obični pojedinci i obitelji rado su ih štivali te im prinosili žrtve.

Među mnogim mitovima posebno se ističu oni o polubogovima koje su Grci nazivali junacima, koji su posjedovali nadljudsku fizičku snagu i hrabrost. Heroji su branili ljude od divljih zvijeri, čudovišta i razbojnika koji su ometali njihov miran život. Grci su najviše pričali o neobičnim podvizima Herakla, koji je bio pravi grčki nacionalni junak. Uz Herakla, do danas, ostali su zapamćeni i mitovi o Ahileju, Perzeju, Tezeju i Odiseju.

Ključne riječi: grčka mitologija, kozmogonija, teogonija, bogovi, heroji

1. UVOD

Zadatak u ovom završnom radu bio je istražiti grčku mitologiju, odnosno mitove o postanku svijeta i bogova te mitove o legendarnim herojima.

Na početku rada objasniti ću sam pojam mitologije i reći ću nešto o izvorima iz kojih su mitovi i legende došli do nas, a tu se najprije misli na Homerove pjesme i Heziodove epove. Drugi dio rada započet ću s kozmogonijom, odnosno grčkim shvaćanjem postanka svijeta jer se od tog trenutka počinju razvijati božanstva. U trećem i najopsežnijem dijelu bit će obrađena teogonija. Riječ teogonija grčkoga je porijekla i označava nastanak bogova, dok se u teoriji književnosti odnosi na pjesničko djelo u kojemu se izlaže genealogija bogova. U klasičnoj grčkoj religiji dominira dvanaest olimpskih ili vrhovnih božanstava koji su bili najmoćniji u grčkoj mitologiji. Zbog toga ću najviše pažnje posvetiti njima i detaljnije ih opisati. Osim što ću objasniti njihov nastanak, također ću pisati i o njihovim karakteristikama, sukobima, utjecajima na svijet i razvoj kulture te o obiteljskim vezama. U završnom dijelu rada bit će obrađeni mitovi o pojedinim legendarnim herojima i njihovim velikim junačkim djelima.

2. POJAM MITOLOGIJA

Utvrđeni gradovi, palače pod suncem Helade i blaga u muzejima nisu jedini spomenici najstarije prošlosti Grčke. Sačuvala su se i djela satkana riječju i pjesničkim govorom koja su nastala kao djelo poznatijih generacija, ali su nikla iz korijena koji sežu sve do kretskih i mikenskih vremena, a to su mitovi i legende.¹

Mitologija se obično definira kao ukupnost mitova jedne civilizacije. Podrijetlo riječi jest iz grčkoga jezika, dolazi od riječi *mythos* što znači riječ, priča i riječi *logos* što znači govor, riječ, kazivanje. Prema tome *mythologia* je pričanje priča.²

Mitovi su slikovite narodne priče koje govore o bogovima i njihovom djelovanju, legendarnim junacima, kraljevima, o podrijetlu svijeta i prirodnim pojavama. To su zapravo pripovijesti koje čuvaju istinu o svijetu i životu, unatoč tome što povijesno nisu autentične. Bez mitova i mitologije s teškoćom bismo mogli razumjeti grčku religiju, kulturu, umjetnost i književnost i razvoj antičkoga grčkog društva općenito.³

Grčka je mitologija jedna od najplodnijih i najmaštovitijih u svijetu. Gotovo cjelokupna grčka likovna umjetnost i književnost crpile su teme iz mitologije. Grci su kazivali priče o obiteljskom životu bogova, imali su mit o postanku svijeta te o tome kako je koja dinastija bogova došla na vlast. Ipak najveći dio njihove mitologije odnosi se na svijet heroja. Taj se svijet nadovezuje na povijesni svijet Grka u to vrijeme. Za Grke herojska mitologija isto je što i povijest drevnih vremena. Stvorili su rodoslovlja po kojima su svi ljudski likovi u mitovima u krvnom srodstvu, i pripremili pregledne mitološke priručnike.⁴

Mnogo je podjela bezbrojnih grčkih mitova, ali najvažnije skupine mitova su: mitovi o postanku svijeta (kozmogonija), o postanku bogova (teogonija), o postanku ljudi (antropogonija), o preobraženjima (metamorfoze), o herojima, o demonima (borba bogova sa zlim silama), titanomahija (borba Titana protiv bogova) i drugi.⁵

Nisu svi mitovi originalno grčki, mnogi su preuzeti od drugih naroda, posebice onih s Orijenta. Orijentalnog su podrijetla mitovi o postanku bogova i ljudi, o postanku svijeta te o Prometeju. Grci su tim mitovima dali umjetnički oblik. Bilo je mnogo regionalnih mitova u kojima je bila izražena tradicija mjesta s jasnim povijesnim događajima. Često se za njih rabi naziv legende (latinski srednjovjekovni crkveni naziv). Poznatije starogrčke regionalne legende

¹ Vojtech Zamarovsky, *Grčko čudo* (Zagreb: Školska knjiga, 1978), 41.

² Iva Novak, *Bogovi i junaci u grčkoj i rimskoj mitologiji* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2008), 4.

³ Ante Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika* (Rijeka: Andromeda, 2001), 75.

⁴ John Pinsent, *Grčka mitologija* (Opatija: Otokar Keršovani, 1990), 6.

⁵ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenik*, 75.

su: argivske (o kralju Danaju i njegovim kćerima, o velikom junaku Perzeju), atičke (o prvim kraljevima: Erehteju, Egeju, Kekropsu, Tezeju), kretske legende (o Minosu, Dedalu, Minotauru), korintske (o Sizifu, Glauku, Belerofontu), lakonske i mesenske, tesalske (o Kentaurima, ljudima-konjima) te beotske. Vrlo popularne bile su i legende iz trojanskog ciklusa, legende iz tebanskog ciklusa, legende o Argonautima.⁶

2.1. MITOVI I MATERIJALNA STVARNOST

Bez poznavanja mitologije ne mogu se u potpunosti razumjeti drevni narodi. Bogovi su predstavljali ono što je bilo sveto po zaključku ljudi. Oni su više postojali u ljudskim srcima nego u zbilji te su izražavali žudnje, težnje, zahtjeve, potrebe ljudi te prikazivali nešto što je nadmašivalo ljudsku svjetovnost. Tako se mitološke priče suprotstavljaju materijalnom svijetu te vremenskim i prostornim granicama.⁷

2.2. STARI IZVORI

Mitovi i legende starih Grka tvore nekoliko ciklusa od kojih se najstariji bave događajima iz šesnaestog i četrnaestog stoljeća prije nove ere. Znamo ih u obliku koji su dobili u mnogo mlađim vremenima. Najmlađi potječu čak iz šestog i petog stoljeća prije nove ere. Znamo čitav niz njihovih verzija koje se uzajamno prepliću, a često i proturječe. Tome se ne treba čuditi jer su doživljavali dugotrajan i kompliciran razvitak. Međutim, svima je zajednički svijet drevnih bogova, onakav kakav su opisali Homer i Heziod, a nakon njih i drugi pjesnici.⁸

U grčkoj literaturi nalazimo mnogo mitskih priča, posebice u Homerovim pjesmama. Homeru se pripisuju jedna od najstarije sačuvanih djela grčke književnosti Ilijada i Odiseja. Obadva djela oblikovanje su starije tradicionalne građe koja je prvotno iznesena u Maloj Aziji, oko 8. stoljeća prije nove ere, ali krajnju formu možda su dobila tek u šestom stoljeću prije nove ere. Mitske priče nalazimo i u Heziodovoj poemi „Poslovi i dani“. Mitološka poema „Postanak bogova“ pripisuje se Heziodu, iako je vjerojatnije rad nekoga od njegovih nasljednika. Najopsežnije djelo lirske poezije mitološkog sadržaja jesu Pindarove „Olimpijske ode“. U prvoj polovini 5. stoljeća Pindar se poslužio mitološkim tradicijama poznatim homerskim pjesnicima što su skupili njihovi epski nasljednici i lirski pjesnici. Ponekad je pročistio ili izmišljao mitove kako bi ih uskladio sa svojim načelima. Najveći atenski pisci tragedije Eshil, Euripid i Sofoklo uzimali su podatke za svoja djela iz istih izvora kao i Pindar te ih koristili kako bi izrazili svoje shvaćanje prirode svijeta i bogova. Preoblikovali su i stvarali mitove kako bi ih prilagodili

⁶ Petar Lisičar, *Grci i Rimljani* (Zagreb: Školska knjiga, 1971), 111.

⁷ Novak, *Bogovi i junaci u grčkoj i rimskoj mitologiji*, 4.

⁸ Zamarovsky, *Grčko čudo*, 41.

svojim namjerama. Sistematizacija mitologije započeta je već u šestom stoljeću u Maloj Aziji. Daljnji razvoj postigli su pjesnici i znanstvenici Aleksandrije. Tadašnje vladajuće klase imale su potrebu potvrditi vlastitu izvornu kulturu, pogotovo kada ona više nije bila tako maštovita kao u drevnoj Grčkoj i Ateni petog. Zbog toga dolazi do oponašanja starije, što se može vidjeti iz sačuvanih djela Apolonija i Kalimaha. Djelo „Biblioteka“ pripisuje se Atenjaninu Apolodoru. To je jedini očuvani grčki mitološki prikaz u kojem su mitovi svrstani po geneaološkom redoslijedu. Pauzanije je oko 170. godine prije nove ere napisao književni i umjetnički vodič kroz Grčku. U njemu je iznio mitološku povijest mjesta koja je posjetio služeći se materijalima iz aleksandrijskih i atenskih geneaoloških studija. Izvještava o svim mjesnim svečanostima i mitovima velike vrijednosti jer predstavljaju običaje i vjerovanja priprostih Grka koji nisu bili pod utjecajem književno obrađenih mitova. Rimski pisac Ovidije u svom djelu „Metamorfoze“ donosi crtice iz grčke mitologije, u njemu bogovi imaju rimska imena, ali mitologija je grčka. To vrijedi i za Eneidu koja donosi brojne crtice iz grčke mitologije, pa grčki junak Eneja postaje rimskim narodnim herojem.⁹

3. KOZMOGONIJA

3.1. MIT O STVARANJU SVIJETA

Prema Hezoidu u početku je bio vječni, bezgranični, tamni Kaos. On je bio vrelo života i sve je nastalo iz beskrajnog Kaosa, cijeli svijet i vječni bogovi. Iz Kaosa je proizašla i božica Zemlja – Geja, koja se nadaleko raširila davši život svemu što živi i što izrasta iz nje. Ipak daleko pod zemljom u beskrajnom ponoru, rodio se tamni Tartat, ispunjen vječnom tamom. Iz Kaosa, tog izvora života, rodila se i moćna sila, ljubav – Eros. Uskoro se počeo stvarati svijet. Bezgranični Kaos stvorio je vječni mrak – Ereba i tamnu noć – Eter i radosno svijetli dan – Hemera. Svjetlost se razlila po svijetu i počeli su se smjenjivati dan i noć.¹⁰

Snažna Zemlja rodila je modro Nebo – Uran i tad se nebo raširilo zemljom. Prema Nebu su se podigle velike Planine i široko se razlilo More. Zemlja je rodila Nebo, Planine i More koji su bez oca. Tako je svijetom zavladao Uran – Nebo i oženio se moćnom Zemljom. Zemlja – Geja rodila je šest kćeri i šest sinova – snažne, strašne Titane. Titan Okean, koji teče kao beskonačna rijeka oko čitave Zemlje, i božica Tetida donijeli su na svijet morske božice Okeanide. Titan Hiperion i Teja imali su djecu: Sunce – Heliosa, Mjesec – Selenu i rumenu Zoru – Eos (Aururu). Od Astreja i Eos nastale su sve zvijezde, koje sjaje na tamnom noćnom

⁹ Pinsent, *Grčka mitologija*, 9.

¹⁰ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke* (Sarajevo: Veselin Masleša, 1971), 7.

nebu i svi vjetrovi. Moćna Zemlja rodila je i tri diva – Kiklopa s jednim okom na čelu i tri ogromna pedesetoglava diva sa sto ruku. Njihovoj strašnoj snazi nitko se nije mogao oduprijeti. Uran nije volio svoju djecu i veoma se loše odnosio prema njima. Jednoga dana Uran je divove zatvorio u duboki mrak, u njedra božice Zemlje i nije im dozvoljavao izlaziti na svjetlost dana. Njihova majka trpjela je zbog toga i nije mogla podnositi više te bolove. Stoga je ona pozvala svu svoju djecu – Titane i počela ih je uvjeravati da trebaju ustati protiv svoga oca Urana. Titani su napali svoga oca predvođeni Kronom, najmlađim od njih sedmero kojega je kremenim srpom naoružala majka. Iznenadili su svoga oca na spavanju te ga je nemilosrdni Kron kastrirao. Iz rane su kapljice krvi pale su na Majku Zemlju te je ona rodila tri Erinije – Furije koje kažnjavaju zločine krivokletstva i ocubojica. Zovu se Tizifona, Alekta i Megera. Nimfe jasenovog drveta, koje se zovu Melie, isto su se rodile iz te krvi.¹¹

Da bi kaznila Krona, božica Noć rodila je mnogo strašnih božanstava: Tanata – smrt, Eridu – razdor, Apatu – prevaru, Heru – uništenje, Hipnosa – san, Nemezidu – osvetu za prijestupe i ostale. Ovi bogovi unijeli su u svijet strahote, raskol, borbe i lošu sreću. Uvidjevši kolika je snaga njihova brata, priznali su mu vrhovnu vlast. Kron se tada oženio svojom sestrom Reom i zavladao.¹²

4. TEOGONIJA

Književni su tekstovi najbogatiji izvor za proučavanje grčke mitologije. Tu se ponajviše misli na Homerove pjesme te Heziodove epove. Oni su stvorili rodoslovlje bogova te su podali bogovima nazive, uloge i lik. „Teogonija“ je ep iz osmoga stoljeća prije Krista i vjerojatno najstariji grčki literarni izvor, autor je Heziod. On spominje legende o postanku bogova, postanku svijeta te svrgavanju vladara na božanskom tronu.

Grčki bogovi obično se svrstavaju u tri skupine: bogove neba, bogove mora i voda i bogove zemlje i podzemnog svijeta. Bogovi neba dijele se u dvije skupine, to su olimpski ili vrhovni bogovi (Zeus, Hera, Ares, Afrodita, Atena, Posejdon, Demetra, Apolon, Artemida, Hefest, Hermes i Hestija) i božanstva drugoga reda (Helios, Selena, Eoja, Hemera, Astra i Vjetrovi). Bogovi mora i voda su Posejdon, Okean i Okeanide, Pont i sinovi mu Nerej s kćerima Nereidama, Taumant, Ketos, Triton, Sirene i dr. Bogovi zemlje i podzemnog svijeta su Geja, Reja Kibela ili Velika Majka, Demetra, Dioniz, Nimfe, Satiri, Silen, Pan, Prijap, Perzefona, Had, Tartar, Erinije, Hekata, Tanatos i Hipnos.¹³

¹¹ Robert Graves, *Grčki mitovi* (Zagreb: CID-Nova, 2003), 26.

¹² Robert Graves, *Grčki mitovi*, 8.

¹³ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 69-73.

U klasičnoj grčkoj religiji dominira dvanaest vrhovnih božanstava. Oni su u grčkoj povijesti i mitologiji bili najviše slavljani i upravo ću zbog toga najviše pažnje posvetiti njima.

4.1. ZEUS

Zeus je bio sin Titana Krona i njegove žene Reje, vrhovni bog kod starih Grka. Ali to nije uvijek bilo tako, do vladavine nad ljudima i bogovima došao je pobjedničkom pobunom protiv oca Krona, koji je zbacio s prijestolja svoga oca Urana, vladara nad svijetom nakon prvotnog Kaosa. Za razliku od najviših bogova mnogih religija, Zeus ima svoj životopis. On nije bio oduvijek, a ni zauvijek, nije bio nepromjenjiv, niti je u sebi utjelovljavao najviše vrline. Grci su ga stvorili na sliku i priliku čovjekovu i prema likovima zemaljskih vladara onoga vremena. Imao je ljudske osobine i karakterne crte, ali preuveličane, kako je i pristajalo onome koji vlada nad besmrtnim bogovima i nad vladarima smrtnika.¹⁴

4.1.1. ZEUSOVO ROĐENJE

Kron nije znao hoće li uspjeti zadržati vlast u svojim rukama. Strepio je da se protiv njega ne okrenu njegova djeca i da ga ne svrgnu isto onako kao što je on skinuo s vlasti svoga oca Urana. Zbog toga je naredio svojoj ženi Reji da mu donese svako dijete koje rodi te ih je nemilosrdno gutao. Gledajući sudbinu svoje djece, Reja se užasavala. Kron ih je već bio petero progutao: Demetru, Heru, Hestiju, Hada i Posejdona. Reja nije htjela izgubiti i svoje šesto dijete. Zato je, kako su ju roditelji savjetovali, otišla u Liktos na otoku Kreti i tamo je, u dubokoj špilji, rodila Zeusa. Ona je u toj špilji sakrila malog Zeusa od opakog oca, a Kronu je dala kamen zamotan u pelene i to je pokazala svom mužu kao njihovo novorođeno dijete. Kron nije imao razloga da posumnja u svoju dotad poslušnu ženu pa je progutao kamen ne primijetivši ništa. Tako je spašen Zeus.¹⁵

Zeus je odrastao na otoku Kreti gdje su ga odgajale nimfe Adrasteja i Ideja te su ga dojile mlijekom božanske koze Amalteje. Na ulazu u pećinu uvijek bi stajali naoružani Kureti koji bi, kada je mali Zeus počeo plakati, lupali mačem u štit kako Kron ne bi čuo njegovo plakanje te da ga ne zadesi ista sudbina kao braću i sestre.¹⁶

4.1.2. ZEUSOVA OSVETA

¹⁴ Vojtech Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije* (Zagreb: ArTresor naklada, 2004), 343.

¹⁵ Herbert Spencer Robinson i Knox Wilson, *Mitovi i legende svih naroda* (Beograd: Rad, 1976), 115.

¹⁶ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 9.

Ubrzo nakon što je odrastao, Zeus se uz pomoć Majke Zemlje odlučuje osvetiti ocu Kronu. Poslije više godina kada je Zeus odrastao dao je Kronu napitak od čega je ovaj izbacio iz sebe ne samo kamen nego i Zeusove tri sestre i dva brata. Kronova titanska braća krenula su u rat protiv Zeusa i njegove braće. Tako je započela borba između Zeusa i njegove braće, i Krona i Titana. Ovaj rat poznat je kao Titanomahija ili „borba Titana“. Ta je borba bila užasna i uporna. Kronova djeca su se utvrdila na visokom Olimpu. Borba je trajala deset godina, i nije se još uvijek znalo tko će pobijediti.¹⁷ Napokon je Majka Zemlja pretkazala uspjeh Zeusu, svom jedinom unuku, ako za pomagače prihvati one zatočene u Tartaru. Stoga je on u tajnosti otišao do Kampe, stare ključarice Tartara i ubio ju je i uzeo joj je ključeve te oslobodio Kiklope i Storuke koji su Zeusu iskovali munje i gromove koje je on stao bacati na Titane. Kiklopi su njegovom bratu Hadu poklonili nevidljivu kacigu, a Posejdonu trozubac.¹⁸

Zato je Zeus pozvao u pomoć storuke divove koji su počeli odvaljivati stijene i bacati ih na Titane, a on je bacao plamene munje i gromove koji su strašno tutnjali. Vatra je zahvatila čitavu Zemlju. Napokon, moćni Titani bili su poraženi. Olimpljani su ih zakovali i bacili u mračni Tartar, u vječnu tamu i tako je prošla vlast Titana nad svijetom.¹⁹

4.1.3. SUKOB ZEUSA I TIFONA

Nije isto proglasiti se vladarom i postati vladar u što se Zeus brzo uvjerio. Do borbe za vlast između Zeusa i njegove braće Hada i Posejdona nije došlo zato što se u međuvremenu prikazao zajednički neprijatelj. Božica Geja razbjesnula se na Zeusa jer je okrutno kaznio njezine sinove Titane. Ona se zbog toga udružila s bogom tame, Tartarom, i rodila je najmlađeg sina, čudovište Tifona, čovjeka – zmiju, od koga se očekivalo da nastavi nasljeđivanje. Tifon je bio toliko golem, pa se pod njim udubljivala zemlja dok je koračao, urlao je životinjskim krikovima. Zeus ga je svojim munjama i gromovima uspio nadjačati i poslije teške borbe bacio u Tartar koji ga je i rodio. Ali i tamo Tifon još prijeti bogovima i svemu što živi na Zemlji.²⁰

Bogovi Olimpljani pobijedili su svoje neprijatelje i više nitko nije prijetio njihovoj vlasti. Oni su sada mogli mirno upravljati svijetom. Zeus je predložio braći da vlast razdijele kockom i tako se pobrinuo da za sebe izvuče najbolji dio. Zeusu, kao najmoćnijem od njih, pripalo je nebo, Posejdonu more, Hadu podzemni svijet u kojemu borave duše umrlih. Zemlja je ostala

¹⁷ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 11.

¹⁸ Graves, *Grčki mitovi*, 28.

¹⁹ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 11.

²⁰ Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, 344.

zajednička. Iako su Kronovi sinovi među sobom podijelili vlast nad svijetom, ipak svima kraljuje gospodar neba Zeus. On vlada ljudima i bogovima, on upravlja svim u svijetu.²¹

4.1.4. ZEUSOVA VLADAVINA

U početku je Zeus vladao poput tiranina i čak je dva puta pokušao istrijebiti ljudski rod, čije je osnivače i prve ljude od gline stvorio Titan Prometej. Prvi put je to pokušao zato što su mu se ljudi učili slabi i ništavni, ali Prometej ih je u međuvremenu naučio vladati vatrom, pripremati hranu i liječiti bolesti pa Zeus nije uspio. Drugi put ih je pokušao uništiti zato što su mu se učinili previše moćnima i zato opasnima. Na svijet je poslao veliku poplavu, ali Prometej je pomogao svom sinu Deukalionu i njegovoj supruzi Pirhi da se spase i ponovno napuče svijet ljudskim bićima. Zeus je zbog toga okrutno kaznio Prometeja, dao ga je prikovati na vrh Kavkaza, tamo mu je orao svakog dana ključkao jetru, ali ona bi mu iznova izrasla. No kad je učvrstio svoju vlast, Zeus je popustio uzde svoje strahovlade i amnestirao nekadašnje protivnike. Ostao je i dalje apsolutni vladar, ali svoju vlast nije zloupotrebjavao. Poštivao je i božanski i ljudski red stvari, vodio je računa o pravu i pravednosti, štitio je one koji bi zatražili njegovu pomoć.

Zvali su ga „ocem bogova i ljudi“ jer je bio najmoćniji i najuzvišeniji vladar. Zeus je bio bog koji je sve znao, sve vidio i čuo kao svevladajući bog svjetla, gospodar munja, ljuti gromovnik, vladar oluja i zaštitnik prirode. Njegovi zaštitni znaci su grom, hrast, munja te orao. Vladao je sa visokog Olimpa u Tesaliji, u veličanstvenom zdanju koje je Hefest sagradio od zlata. Zeusova žena bila je krasna i uzvišena Hera, njegova starija sestra. Zeus ju je iskreno poštovao i imao s njom troje djece: Aresa, Hefesta i Hebu. Ali Zeus je često znao varati svoju ženu, te se spominju brojni Zeusovi potomci koje je imao s božicama, nimfama te priprostim ženama.²²

4.2.HERA

U grčkoj je mitologiji Hera najviše žensko božanstvo i kraljica neba. Bila je kći Krona i Reje, Zeusova supruga i sestra blizanka te majka Aresa, Hefesta, Hebe i Ilitije. Hera se razvila iz nekog starijeg božanstva gdje se zamišljala u obliku krave te se štovala diljem Grčke kao zaštitnica braka i božica neba. Podrijetlo imena Hera nije jasno, pretpostavlja se da ono

²¹ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 12.

²² Zamarovsky, *Grčko čudo*, 43.

označava ženski oblik za *heroja* i da možda ono znači *gospođa* što bi i odgovaralo ženi vrhovnoga boga.²³

Rođena je na otoku Samosu, a po mišljenju nekih na Argosu. Po rođenju zadesila ju je ista sudbina kao i ostalu Zeusovu braću. Otac ju je progutao budući da ju je smatrao prijetnjom, ona je kao božica živjela u njegovom želucu sve dok nije došao Zeus i izbavio ju sa ostalom braćom. Hera je odrastala u Arkadiji dok je Zeus vodio borbu s Kronom. Prema jednom tumačenju odgojio ju je Temen, sin Pelazgov. Prema drugom tumačenju, majka ju je odvela Titanu Okeanu, bogu beskrajnih voda, i božici Tetidi da se skrbe o njoj. Dadilje su joj bile Godišnja doba. Okean je pomogao Zeusu u borbi s Kronom. Zeus nakon pobjede pronalazi Heru te joj se bezuspješno udvara. Vidjevši da ne popušta, Zeus se pretvori u pokislu pticu kukavicu nad kojom se Hera sažali i primi u ruke te prisloni na grudi kako bi ju ugrijala. Tada Zeus iznenada poprimi svoj pravi lik, siluje ju i ona se od stida pristane udati za njega. Svi su im bogovi donijeli svadbene poklone, a božica Geja je dala Heri „stablo sa zlatnim jabukama“ na koje će paziti Hesperide u njezinom vrtu na planini Atlant. Čitava priroda slavila je boga Zeusa i božicu Heru. Svoju prvu bračnu noć, koja je trajala tri stotine godina, ona i Zeus proveli su na Samu. Hera se redovito kupala na izvoru Kanata u blizini Arga i time je ponovno vraćala svoju nevinost.²⁴

Hera je tako postala vrhovna božica. Štovali su ju kao zaštitnicu žena, poroda i braka. Vladala je uz Zeusa te ga je često savjetovala, a on je njezine želje uvijek odobravao. Zeus ju je iskreno poštovao i imao s njom troje djece: boga rata Aresa, božanskog kovača i oružara Hefesta i božicu vječne mladosti Hebu. Ali Zeusa to nije sprječavalo da se s vremena na vrijeme okrene za drugom ženom. U mlađim je godinama Zeus bio velik ljubavnik, i nije bilo ljepše božice ili smrtne žene koju bi pustio na miru. Hera je bila jako ljubomorna, ponekad i zlobna, osobito kad bi doznala za Zeusove preljube. Tada bi ga provocirala da bi se tresao Olimp, a na zemlji bjesnjele oluje.²⁵

Hera je u pjesmama opisivana kao izrazito ponosna i vjerna žena, ali i vrlo ljubomorna, pakosna i okrutna prema Zeusovim mnogobrojnim ljubavnicama. Poznato nam je na primjer da je svećenicu Iju pretvorila u kravu nakon preljuba. Hera je također progonila Alkmenina sina Herakla tijekom njegova smrtničkog života. Uz nju je povezan i mit o nastanku Mliječne staze. Naime, Zeus ju je na prevaru nagovorio da doji malog Herakla, no kad je doznala tko je on zaista, odgurnula ga je od sebe i mlijeko iz grudi se prosulo nebom.²⁶

²³ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 79.

²⁴ Graves, *Grčki mitovi*, 35.

²⁵ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 81.

²⁶ Emma Stafford, *Stara Grčka* (Zagreb: 24 sata, 2008), 6.

Nijedna božica nema toliku vlast kao Hera koja je moćna. Veličanstvena, u dugoj raskošnoj odjeći koju joj je istkala sama Atena, silazila je s Olimpa u srebrnoj zaprezi sa zlatnim kotačima koju su vukli vječni konji. Na gozbama na Olimpu sjedila je na zlatnom prijestolju pokraj Zeusa. Kuda god bi Hera prošla miris se širio zemljom. Sve živo se sklanjalo pred njom, velikom gospodaricom Olimpa.²⁷

4.3.ARES

Ares je zakoniti sin Zeusa i Here. On je grčki bog rata, podržava svaki pokolj i borbu i nikad se ne zalaže za neku stranu u ratu. Svi besmrtnici, počevši od Zeusa i Here, mrze ga. Podržavala ga je jedino ljubavnica Afrodita i Had koji je bio pohlepan za ubijenim dušama. Nije ga zanimao niti uzrok niti ishod rata.²⁸ Prikazivan je u kolima s četiri konja koji su osedlani zlatnim sedlom, a nosio je koplje, kacigu, bakreni oklop ili štit. U doslovnom prijevodu s grčkog, njegovo ime značilo je *uništavač*.²⁹

4.4.AFRODITA

Božica ljubavi i ljepote, najljepša božica antičkih mitova. Podrijetlo njezinog imena nalazimo u grčkoj riječi *aphros* što znači pjena pa prema tome možemo zaključiti da je Afrodita rođena u morskoj pjeni. Kultovi ju često povezuju sa slavujem i ružom.³⁰

Afroditino podrijetlo nije sasvim jasno. Homeru piše da je bila kćerka vrhovnog boga Zeusa i božice kiše Dione. Prema Heziodu rođena je iz morske pjene te je, jašući na školjci, najprije stupila na obalu otoka Kitere. Otkrivši da je otok mali, produžila je do Peloponeza te se smjestila u Pafu na Cipru gdje je bilo glavno središte njezina kulta. Svugdje gdje je stupila nogom, rasla je trava i cvijeće. Neki drže da je nastala iz pjene koja se sabirala oko Uranovih genitalija kada ih je Kron odbacio u more. Ali svi se slažu da Afrodita lebdi zrakom praćena golubicama i vrapcima.³¹

Afrodita je, uz pomoć svoje ljepote i čarolija, postala jednom od najsnažnijih božica. Afrodita je bila vrlo cijenjena i štovana jer ljubav u životu ljudi i bogova igra izuzetno veliku ulogu. Oni koji su iskazivali počasti i prinosili žrtve, bili su sigurni u njezinu naklonost. Afrodita je bila nestalne naravi, a zadovoljstvo koje je pružila gotovo uvijek prolazno. Ponekad je radila prava čuda. Jednom je ciparskom kiparu, Pigmalionu, oživjela kip od mramora u koji se

²⁷ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 23.

²⁸ Graves, *Grčki mitovi*, 52.

²⁹ Lisičar, *Grci i Rimljani*, 117.

³⁰ Robinson i Wilson, *Mitovi i legende svih naroda*, 146.

³¹ Graves, *Grčki mitovi*, 34-35.

zaljubio. Svoje miljenike branila je na bojištima, u morskim olujama i u zavjerama neprijatelja. Ponekad je bila podla pa je tako plašljivog dječaka Narcisa, koji je zbog klevete zavisnih nimfi prezreo njezine poklone, kaznila tako da se zaljubio u samoga sebe i na kraju počinio samoubojstvo.³² Iako je druge činila sretnima u ljubavi, sama nije bila sretna. Zeus ju je, iz zahvalnosti prema bogu Hefestu, dao njemu za ženu. On je inače bio poznat kao veoma ružno biće stoga je Afrodita bila vrlo nesretna i često ga je varala. Najpoznatiji preljudi su oni s bogom Aresom s kojim je i uhvaćena u preljudu i javno osramoćena. S jarnosnim bogom rata Aresom imala je petero djece (Anterosa, Dima, Erosa, Foba i Harmoniju). Hefesta je varala i s bogom trgovine Hermesom (sin Hermafrodit), bogom mora Posejdom (sinovi Rod i Herofil), bogom vina Dionizom (sin Prijap). Utjehu je tražila i u običnih smrtnika pa je tako bila s dardanskim kraljem Anhizom kojemu je rodila Eneju, i s lijepim Adonisom, strastvenim lovcem za kojeg je od Zeusa izmolila besmrtnost.³³

4.5. ATENA

Atena je kći vrhovnog boga Zeusa, božica mudrosti, zaštitnica pravnog poretka, pravедnosti i umjetnosti. Ime joj je izvedeno iz grčkih riječi *A-theo-noa* što znači *božji um*. Atributi su joj sova i maslina. O Ateninu rođenju iz starih mitova možemo saznati vrlo malo. Homer piše da je rođena od Zeusa. U mlađih pisaca o tome nalazimo više pojedinosti. Prema Heziodu, Atenu je rodio sam Zeus iz vlastite glave kada je pojeo božicu razuma Metidu. On ju je želio spriječiti da rodi kćer koja ga je, prema proročanstvu, trebala nadmašiti u mudrosti, i sina koji bi ga nadmašio snagom i skinuo ga s prijestolja. Mlađi mitovi čak opisuju kako je rođena Atena.³⁴ Zeus je žudio za Metidom, a ona je uzimala različite oblike kako bi mu izbjegla. On ju je ipak uhvatio i ona tako zatrudni. Majka Zemlja mu je prorekla kako će mu Metida roditi kćer, a potom sina koji će mu se usprotiviti kao što je Zeus ustao protiv Krona, a Kron protiv Urana. Zeus je, kako bi spriječio ostvarenje tog proročanstva, namamio Metidu slatkim riječima u krevet te iznenada otvorio usta i progutao ju. Bila je to njezina smrt, iako je poslije tvrdio da mu ona iz trbuha daje korisne savjete. Uskoro je dobio užasnu glavobolju te je toliko razjareno urlao da je odjekivalo čitavo nebo. Hermes je otkrio uzrok Zeusove boli te je nagovorio Hefesta da mu donese malj i klin te da mu na lubanji napravi rupu odakle je iskočila sjajna božica Atena spremna za rat, uz snažan poklič i s njegovim vlastitim magičnim štitom, egidom.. Postala je očeva miljenica.³⁵

³² Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, 12.

³³ Zamarovsky, *Grčko čudo*, 45.

³⁴ Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, 52.

³⁵ Graves, *Grčki mitovi*, 32.

Atena je bila prikaz Zeusove mudrosti i snage. Volio ju je više nego svoje ostale kćerke. Pričao je s njom kao s vlastitom misli, nikad od nje nije ništa zatajio i uvijek bi udovoljavao svim njezinim molbama. Atena je bila svjesna Zeusove naklonosti te je stalno bila blizu njega, nikad nije zaželjela nekog boga ili muškarca te se nikad nije udala. Ostala je Djevičanska Atena – *Athena Parthenos*. Atena je postala jednom od najmoćnijih božica. Od najstarijih vremena bila je u prvom redu božica rata što je slijedilo iz njezine funkcije zaštitnice od neprijatelja. Za rat je bio mjerodavan Ares, ali Ateni to nije osobito smetalo. Ares je bio bog gnjevnog rata, bitaka i ubijanja na bojnopolju, a Atena božica mudrosti, promišljeno vođena rata koji redovito završava pobjedom. Kao božica obrta ljude je poučavala mnogim poslovima. Često se upletala u mnoge živote pri čemu je svaki njezin pokret vodio do rezultata kakav je željela.³⁶

Spominje se i njezina prepirka s Posejdom za vlast nad Atikom i gradom Atenom. Zeus je na vijeću svih bogova donio odluku da vlast nad gradom pripadne onome tko podari vredniji dar gradu. O tome je trebao presuditi atenski kralj Kekrops. Sve se odvijalo na Akropoli, Posejdon je svoj trozubac zakucao u stijenu te je iz otvora potekla slana voda. Na mjestu gdje je božica Atena zabila koplje izniknula je maslina. Svi bogovi većinom su bili na Posejdonovoj strani, a božice na Ateninoj. Priklonio joj se i Zeus. Maslina je bila korisnija od slane vode koje u moru ima i previše, te je presuđeno u korist Atene i ona je tako postala božica i zaštitnica Atene, simbol gospodarskog i kulturnog napretka.³⁷

4.6. POSEJDON

Posejdon je Zeusov i Plutonov brat, sin Krona i Reje. Atributi su mu trozub, konj, dupin i bor.³⁸ Posejdonova službena žena bila je morska nimfa Amfitrita s kojom je imao vodenjaka Tritona, Rodu i Bentesikimu. No Posejdon, poput Zeusa, imao je brojnu djecu koja su bila plod ljubavnih pothvata. Neobično velik dio njih bili su „nevaljalci“ po prirodi kao što su razbojnici Skiron, Sinis i Kerkion koji su pljačkali Saronskim zaljevom.³⁹

Kao i braću nakon rođenja progutao ga je njegov otac Kron jer se bojao da će ga skinuti s trona. Zeus ga je oslobodio iz očeve utrobe, a on je pružio pomoć Zeusu, s bratom Hadom i drugim saveznicima, svrgnuti Krona s vlasti. Posejdonu je pripalo more nakon Zeusove pobjede i podjele vlasti među braćom. Dakle, Posejdon je bog mora i zemljotresa, a ime mu potječe od grčkih riječi *posis* što znači muškarac i *da* što znači zemlja. Jedan je od najmoćnijih grčkih

³⁶ Zamarovsky, *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*, 52-53.

³⁷ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 84.

³⁸ Lisičar, *Grci i Rimljani*, 116-117.

³⁹ Stafford, *Stara Grčka*, 58.

bogova. Vladao je velikim morskim carstvom i drugim vodama. Pod njegovom su vlašću bila sva ostala božanstva. Stvarao je užasne oluje i pokretao velike potrese svojim trozupcem. Od njega su najviše strahovali i ujedno ga poštivali, pomorci. Smatra se da mu je palača bila na morskom dnu, izgrađena od dragulja i koralja, a on sam najčešće je prikazivan u kočiji koju vuku nilski konji ili s dupinima.⁴⁰

4.7.DEMETRA

Demetra je božica poljodjelstva, plodnosti i zemlje. Kći je Krona i Reje koju je pri porodu zadesila ista sudbina kao i njezinu braću i sestre. Otac ju je pojeo kako bi spriječio ostvarivanje proročanstva o svrgavanju s vlasti. Njezin je brat Zeus to izbjegao svrgnuvši Krona i postavši vrhovnim bogom. Demetru je nakon toga donio na Olimp i dao joj zadatak da vodi brigu o zemljinoj plodnosti. Demetra tako postaje božica poljodjelstva te je poučavala ljude poljoprivrednim kulturama. Naučila je ljude živjeti u jednome mjestu za stalno, u zamjenu za dotadašnji nomadski život.⁴¹

Sa Jaizonom, bogom i zaštitnikom plodne unutrašnjosti zemlje, Demetra je imala sina Pluta koji je bio bog bogatstva. Zeus je munjom ubio njihova sina jer nije mogao pridobiti Demetrinu ljubav. Zeus joj je time nanio ogromnu bol i patnju, ali unatoč tome, Demetra je kasnije ipak popustila i rodila mu kćer Perzefonu koju su često nazivali jednostavno Kora – „Djevojka“. Demetra je imala i sina Jakha sa Zeusom.

Inače, ova je božica bila vesele prirode sve dok joj nisu uzeli kćer Perzefonu. Zeus je Perzefonu obećao Hadu. Geja je odobrila taj brak i učinila da naraste cvijeće koje je namamilo Perzefonu da siđe u zabačenu dolinu što vodi do Hada i odakle ju je odveo u podzemni svijet. Demetra je začula očajnički krik svoje kćeri i poslala je tražiti po svem svijetu noseći baklje kakve se nose prilikom obreda u njezinu čast. Napokon joj Sunce koje sve vidi reče što se dogodilo pa Demetra ode Zeusu i zatraži da joj vrati kćer. Zeus joj je morao ispuniti želju jer je Demetra u svoj žalosti i gnjevu poslala na svijet nerodicu te je prijetila opasnost da ljudski rod izgine i bogovima više ne bi imao tko prinostiti žrtve. Zato je Zeus zapovjedio Hadu da Perzefonu vrati majci. Had ju je pustio sa smiješkom, ali joj je prije dao da pojede šipkovo sjeme kako bi je primorao da trećinu godine ostane s njim. Tako se Perzefona vratila u Eleuzinu gdje se pridružila majci. Ali Zeus ih je pozvao na Olimp obećavši im počasti i zamolivši Demetru da zemlju opet učini plodnom. Njezino ime u prijevodu s grčkog znači božica majka i bila je predmet požude Posejdona koji se jednom prilikom pretvorio u pastuha i oplodio ju. Rodila mu

⁴⁰ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 81-83.

⁴¹ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 87-88.

je kćer Despenu i sina konja Ariona s crnom grivom. Iz tog razloga su je štovali kao božicu s konjskom glavom.⁴²

4.8.ARTEMIDA

Artemida je kćer Zeusa i Lete, Zeusove ljubavnice. Ime joj potječe od grčke riječi *artemis* što znači da je nešto sigurno. Ljubavnik Zeus spavao je s mnogim nimfama, potomcima Titana ili bogova. Apolona i Artemidu imao je s božicom – majkom Letom, kćerkom Titana Koeja i Febe. Kada je ljubomorna Hera saznala za njezinu trudnoću, progonila ju je zmijom zvanom Piton po cijelom svijetu, te joj je zaprijetila kako joj neće dopustiti da rodi. Nošena krilima Južnoga vjetra, Leta je stigla do Ortigije, nedaleko otoka Delosa i rodila je Artemidu koja je pružila pomoć majci da prevali uski tjesnac i tamo je među maslinama i palmama rodila Apolona. Od toga trenutka na Delosu nitko nije smio biti rođen niti je na njemu mogao preminuti.⁴³

Vječno mlada, prekrasna božica Artemida davala je život svima, bila je božica poroda i svadbe i zaštitnica djevojaka. Vodila je brigu o svemu što raste po poljima i što živi na Zemlji. Također je bila božica Mjeseca, lova i divljači te je vodila brigu o divljim zvijerima i domaćim životinjama. Zamišljena je kao lijepa djevojka s lukom i strijelom koju je uvijek pratila košuta, vepar ili pas te je veselo lovila po sjenovitim šumama i suncem obasjanim poljima. Djevica je tražila je da i njezine nimfe budu također čedne i čiste. Jednom prilikom se sukobila s nimfom Kalistom zbog njezine raskalašenosti. Spasio ju je sam Zeus podignuvši ju na nebo, u zvijezde Velikog Medvjeda. Njezin sin je također preživio zahvaljujući Zeusu koji ga pretvori u Malog medvjeda.⁴⁴

4.9.APOLON

Budući da je Apolon Artemidin brat blizanac, već je poznato kako je došao na svijet. Odmah nakon rođenja božice su ga uzdržavale nektarom ambrozije te je vrlo brzo postao snažan. Ubrzo je krenuo tragati za Pitonom kako bi mu se osvetio što je progonio njegovu majku. Pronašao ga je i ubio svojom zlatnom strijelom. Na mjestu gdje je zakopao Pitona utemeljio je proročansko svetište koje je preimenovao u Delfi kako se zmijino ime više ne bi čulo, međutim, njegova najpoznatija svećenica bila je poznata pod nazivom Pitija. Uz njezinu pomoć, Apolon je objavljivao ljudima volju vrhovnog boga Zeusa.⁴⁵

⁴² Pinsent, *Grčka mitologija*, 25-26.

⁴³ Graves, *Grčki mitovi*, 39.

⁴⁴ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 36.

⁴⁵ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 84-85.

Apolon je bog svjetlosti i Sunca, bog stada i pastira, bog umjetnosti te vođa Muza. Odvraćao je zlo, čuvao usjeve od nametnika, stada od vukova. Često je prikazivan kako svira liru, zatim kako drži luk i strijelu itd. Pretpostavlja se kako njegovo ime potječe od grčkih riječi *Apo-ell* što bi otprilike značilo *onaj koji tjera*, a Apolon je istjeruje zlo, bolesti i nesklad.⁴⁶

Često se sukobljavao s drugim smrtnicima i bogovima zbog svoje taštine – najviše bi ga uvrijedilo kada bi netko rekao da svira liru bolje od njega. Tada bi Apolon izazivao na natjecanja u kojima bi uvijek on odnio pobjedu.⁴⁷

Bio je i zaljubljive prirode pa je tako ljubio smrtnice, na primjer Leukoteju čiju je sestru zbog izdaje pretvorio u suncokret. Imao je mnogo ljubavnica, ali iako je bio lijep to nije uvijek bilo jamstvo za uspjeh. Prekrasna nimfa Dafne, nije mu uzvratila ljubav, a za to je bio kriv mladi bog ljubavi Eros kojega je Apolon jednom uvrijedio. Kako bi pobjegla od Apolona, Dafne se pretvorila u drvo lovora i Apolon je od tada svoju glavu ukrašavao lovorovim vijencem.

Apolon nije imao pravu suprugu, ali je zaveo brojne smrtnice, a tako začetoj djeci je prenosio svoje vještine. Koronida, kćer tesalskog kralja Flegija, rodila mu je boga izlječenja Asklepija. Evadna mu je rodila vidovnjaka Jama, a Kirena sina Aristeja koji je bio vješt u liječenju i proroštvu. S muzom Kaliopom imao je sina Orfeja, a sina Amfisa s Driopom, kćeri ehalskog kralja Eurita.⁴⁸

4.10. HEFEST

Hefest je grčki bog vatre i kovačkog obrta. Vjeruje se da ga je nakon rođenja, uvjerivši se u njegovu ružnoću, Hera bacila s Olimpa. Međutim, bogovi su ga ubrzo vratili na Olimp budući da im je bio potreban zbog svojih znanja. Naime, samom Zeusu dao je munje. Kako bi se osvetio Heri, načinio joj je zlatno prijestolje s kojeg, kada je sjela, nije više mogla ustati. Unatoč molbama drugih bogova, Hefest nije htio popustiti sve dok mu Zeus nije poklonio Afroditu za suprugu. Smatra se da Hefestovo ime nije grčkog podrijetla, a kod Homera stoji da je njegovo ime zamjena za *vatru*. Prikazivan je hrom na jednu ili obje noge, najčešće s kliještima, čekićem ili sjekirom.⁴⁹

4.11. HERMES

⁴⁶ Lisičar, *Grci i Rimljani*, 116.

⁴⁷ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 85.

⁴⁸ Stafford, *Stara Grčka*, 72-73.

⁴⁹ Lisičar, *Grci i Rimljani*, 118.

Hermes je zaštitnik trgovaca i lopova, atleta, glasnik bogova te bog stočara, plodnosti, vjetra i zraka, on je pojam snalažljivosti i okretnosti. Naziv najvjerojatnije potječe od grčke riječi *herma* koja označava kamen ili *hermaion* što bi označavalo sretan pronalazak. Hermes, sin Zeusa i Maje, kćerke Atlasa, rođen je na planini Kileni. Nakon rođenja, majka Maja ga je povila u pelene, no on je u tren oka postao dječak i prvom prilikom otišao do Apolona u Pijeriju i ukrao mu je stado krava koje je on čuvao. Sakrio se u pećinu i u kornjačin oklop stavio kravlja crijeva i na taj način načinio prvu liru. Apolon mu je, zapanjen ljepotom melodije i instrumenta, oprostio krađu. Sklopili su dogovor po kojemu će Apolon dati Hermesu svoje stado i mogućnost učenja proricanja (uputio ga kod svojih dadilja), a on će Apolonu zauzvrat dati liru i frulu.⁵⁰

4.12. DIONIZ

Dioniz je izvorno demon u obliku bika, dječaka ili jarca, bog vegetacije i vinove loze. Dioniz je bradat, golobrad, odjeven, gol, s raznim atributima (grozd, čokot, loze, bršljan, lovor, vaza, tirsos), u pratnji životinja (jarac, bik, lavovi, tigrovi) ili satira.⁵¹

Dioniza zovu dvaput rođenim ili djetetom dvostrukih vrata. Naime, njegova majka bila je smrtnica, tebanska princeza Semela, a otac mu je bio Zeus. Semela naravno nije znala da se radi o bogu budući da je Zeus bio prurušen u smrtnika. Na Herin nagovor, Semela jednom prilikom upita prurušenog Zeusa da joj se pokaže u pravom obliku što on nije mogao odbiti jer bi prekršio dano joj obećanje. Tako se Zeus prikaže u obliku munje i groma te ju sprži i ona na mjestu umre. Hermes uspijeva spasiti šestomjesečni plod tako što ga je uzeo iz majčine utrobe i prišio na Zeusovo bedro gdje će ostati još tri mjeseca do rođenja. Pretpostavlja se onda da njegovo ime potječe od grčke izvedenice riječi *Dios* što je genitiv imena Zeus i *nysos* – tračke riječi za sina.⁵²

Nakon rođenja, Zeus je povjerio Dioniza na čuvanje majčinoj sestri Ini, a onda kišnim nimfama Niseidama da ga odgajaju u ženskom dijelu kako bi ga sakrile od Here. Međutim, to nije uspjelo, Hera ga je stalno progonila, čas bi ga rastrgali Titani, čas bi ga gađala ludilom koje ga je natjeralo da luta inim dijelovima svijeta. Često ga je štitila i njegova baka Rea. Dioniz se na kraju vraća kako bi zasnovao svoj kult u Grčkoj i proširio znanja o vinu, počevši s majčinom rodnom Tebom. Dioniz je poznat kao bog vegetacije i vinove loze. On je putovao zemljom i

⁵⁰ Graves, *Grčki mitovi*, 39.

⁵¹ Lisičar, *Grci i Rimljani*, 118-119.

⁵² Graves, *Grčki mitovi*, 39.

učio ljude obrađivanju vinove loze. Narod ga je volio, štovali su njegov kult i priređivali su različite svečanosti i slavlja u njegovo ime.⁵³

4.13. HAD

Neumoljivi i mračni Zeusov brat Had caruje duboko pod zemljom. Njegovo je carstvo puno užasa i mraka. Tamo nikada ne prodiru radosni zraci svijetlog sunca. S površine Zemlje ide se provalijama bez dna u tužno Hadovo carstvo.⁵⁴ Njime teku tmurne rijeke, tamo teče i sveta rijeka Stiks od koje se sve ledi. Još četiri rijeke teku Hadom, a to su Aheront (Rijeka boli), Kokit (Rijeka jadikovki), Flegeton (Vatrena rijeka) i Leta (Rijeka zaborava).⁵⁵ Mračnim poljima Hadovog carstva, obraslim bijelim cvjetovima astodela, jure sjenke umrlih. One tuguju zbog svog tužnog života, bez svjetlosti i bez želje. Troglavi hadski pas Kerber, na čijem se vratu pokreću zmije, čuva izlaz. Nemilosrdni Haron, koji prevozi duše umrlih, nijednu dušu neće prevesti nazad preko Aheronta. Duše umrlih osuđene su na vječno postojanje bez sreće u mračnom Hadovom carstvu.⁵⁶

Had vlada podzemnim svijetom zajedno sa svojom ženom Perzefonom, oni sjede na zlatnom prijestolju, a služe ih neumoljive božice osvete Erinije. Kraj njegovog prijestolja nalazi se mladi bog sna Hipnos. Mračnim Hadovim carstvom lete i bogovi koji pružaju proročanska i radosna viđenja, ali ima i takvih koji šalju užasne, teške slutnje što plaši i muči ljude. Hadovo carstvo strahovito je i omraženo od ljudi.

5. MITOVI I LEGENDE O HEROJIMA I KRALJEVIMA

Protagonisti homerskih spjevova uvijek su aristoi, odnosno „najbolji“. Oni se odlikuju rodoslovljem koje potječe još od božanskih predaka i njihovo je glavno zanimanje ratovanje. Heroj se bori u prvome redu za svoju čast. Borba je isključivo osobni izazov, sve do smrti, kao u slučaju Hektora i Ahileja. Dvije su vrijednosti na kojima se temelji svijet homerskih heroja. Prva je religiozna: poštovanje prema svijetu bogova čiji gnjev prijeti ravnoteži zajednice i pojedinca. Kada borba završi, počinje vrijeme posvećeno obredima. Od prinošenja žrtava, do molitava i savjetovanja s prorocima. Druga vrednota društvenog je tipa: heroj postoji samo u priznanju i pamćenju vlastite zajednice kao vrijedan ratnik i zapovjednik, velikodušan gost i odan suparnik u natjecanjima.⁵⁷

⁵³ Stafford, *Stara Grčka*, 78.

⁵⁴ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 19.

⁵⁵ Stafford, *Stara Grčka*, 60.

⁵⁶ Skupina autora, *Legende i mitovi stare Grčke*, 19-20.

⁵⁷ Peter Levi, „Homerov svijet“, u *Povijest 2 – Egipat i antička Grčka*, ur. Ivo Goldstein (Zagreb, Europapress holding d.o.o., 2007), 291.

5.1. PERZEJ

Jedan od velikih grčkih junaka bio je sin Zeusa i Danaje, a unuk Akrizija, kralja Arga. Akriziju je prorečeno da će umrijeti od ruke svoga unuka. Zbog toga je on nakon Perzejeva rođenja stavio svoju kćer i njezinog unuka u drveni kovčeg i bacio ih u more. Ali Zeus je pazio na kovčeg i pobrinuo se da sigurno doplove do otoka Serif u Egejskom moru. Tu ih je pronašao ribar Diktis koji ih je odveo kralju otoka Polidektu. On ih je primio ljubazno i gostoljubivo, ali se zaljubio u majku pa mu je Perzej samo smetao. Kako bi ga se oslobodio, Polidekt mu je naredio da mu donese glavu strašne Meduze, jedne od Gorgona.⁵⁸

Uz pomoć Hermesa i Atene Perzej je našao način kako da natjera sive žene da ga opreme stvarima važnim za njegov poduhvat: krilatim sandalama pomoću kojih je preletio Ocean, velikom torbom i Hadovom kacigom koja ga je učinila nevidljivim. Hermes mu je dao srp u obliku mača, a Atena sjajni štit. Tako opremljen otišao je u boravište Gorgona i zatekao ih na spavanju. Okrenuo je lice u stranu i gledao je njen lik u štitu jer pogled uperen u nju pretvorio bi ga u kamen. Perzej je odsjekao Meduzinu glavu, a iz Meduzina vrata iskočio je krilati konj Pegaz te ratnik Hrizaor. Stavio je glavu u torbu i odletio je, a za njim su krenule ostale Meduzine sestre, ali im je uspio pobjeći iskoristivši kacigu nevidljivosti. Na putu kući Perzej je stigao u zemlju Etiopljana gdje je princezu Andromedu upravo trebalo proždrijeti morsko čudovište koje je poslao Posejdon kako bi kaznio hvalisanje njezine majke Kasiopeje. Kralj Kefej pristao je na to da se Perzej oženi s Andromedom ubije li morsko čudovište, što je Perzej i učinio. Kefejev brat, koji je bio zaručen s Andromedom, pokušao je spriječiti njezino vjenčanje s Perzejem, no ubrzo je pretvoren u kamen. Ista je sudbina zadesila i Polidekta kad je Perzej stigao do obala Serifa i otkrio kako Polidekt progoni njezinu majku Danaju. Nakon što je Diktisa učinio kraljem, Perzej je vratio čarobne darove Hermesu te Ateni predao Meduzinu glavu koja ju je otad nosila na svojoj egidi. Perzej se na kraju vratio na grčko kopno gdje je diskom slučajno ubio svojeg djeda Akrizija i tako ispunio proročanstvo. Bio je previše posramljen i nije mogao preuzeti njegovo mjesto na prijestolju Arga. Zato je i Arga otišao u Mikenu gdje je osnovao lozu iz koje će se, nakon nekoliko naraštaja, roditi Heraklo.⁵⁹

5.2. HERAKLO

Heraklo je najveći junak grčke mitologije. Sin je vrhovnog boga Zeusa i Alkmene, žene mikenskog kralja Amfitriona. Bio je nadnaravne snage, ali imao je i ljudskih slabosti i vrlina. Zeus ga je učinio besmrtnim zbog njegovih junačkih djela. Na dan njegova rođenja Zeus je

⁵⁸ Robinson i Wilson, *Mitovi i legende svih naroda*, 164.

⁵⁹ Stafford, *Stara Grčka*, 102-103.

proreкао da će na svijet doći najveći junak. Alkmene je rodila i Heraklovog brata blizanca Ifikla čiji je otac bio Amfitrion. Alkmene je odmah poslije rođenja, bojeći se ljubomore Here, ostavila Herakla izvan hramskih zidina. U šetnji ga je ugledala Hera koja ga je podojila ne znajući čije je dijete. Tebanci su ga zato smatrali njezinim sinom. Nakon što je Hera doznala koga je podojila, poslala je dvije velike zmije u Amfitrionov dom s ciljem da ga ubiju. Ali mali Heraklo ih je usmratio svojom božanskom snagom. Amfitrion je bio začuđen Heraklovim činom pa je za njegovu sudbinu upitao proroka Tiresiju. Starac mu je odgovorio da će Heraklo učiniti junačka djela i postati besmrtni. Zbog toga mu je odlučio dati dobro obrazovanje. Jednom, dok je još bio dijete, toliko se naljutio da je usmratio svoga učitelja Lina i zbog toga ga je Amfitrion odlučio odvojiti od ljudi i poslao ga je čuvati stado na planini kod Tebe. Heraklo je izrastao u vrlo moćnog i vještog mladića. Tamo je ubio kiteronskog lava, oderao mu je kožu, od nje je napravio ogrtač koji je prebacio preko ramena. Napravio je drvenu toljagu od tvrdog jasenovog drveta i krenuo je prema gradu Tebi.⁶⁰

Teba je bila poprište najranijih Heraklovih junačkih djela. Tada je navršio osamnaest godina. Obranio je Tebu od orhomenskog kralja Ergina i oslobodio Tebance plaćanja danka. Tebanski kralj Kreont mu je zbog toga za ženu dao svoju kćerku Megaru s kojom je imao tri sina.⁶¹

5.2.1. HERAKLOVI POHODI

Nakon prvog velikog Heraklova junačkog djela u život mu se ponovno umiješala Hera. Božica Hera pomutila mu je razum te je Heraklo u ludilu ubio svoju i bratovu djece, misleći da se bori protiv zvijeri. Nakon što mu je Hera vratila razum, uputio se u delfijsko proročište po savjet kako da se očisti od zločina koji je počinio. Dobio je odgovor da će to postići ako dvanaest godina služi kod mikenskog kralja Euristeja. Heraklo se nastanio u Tirintu jer se kralj bojao da tako snažan junak dođe u Mikenu. Naredbe mu je izdavao preko svoga glasnika Kopreja. Kralj Euristej dao mu je dvanaest mučnih zadataka. Prije nego što će ih početi obavljati, bogovi su Herakla dobro naoružali: Hermes mu je dao mač, Apolon luk i strijele, Atena zlatni štit, Hefest brončani oklop s kacigom, Posjedon konje, a Zeus dugi neprobojni štit. Heraklo nije volio oružje, a služio se njime samo u iznimnim slučajevima. Najčešće je koristio svoju snagu i drvenu toljagu.⁶²

⁶⁰ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 91-93.

⁶¹ Pinsent, *Grčka mitologija*, 87.

⁶² Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 93.

Prvi posao koji je Heraklo morao izvršiti je ubojstvo nemejskog ili klenejskog lava. To je bila ogromna zvijer s kožom otpornom na željezo, broncu i kamen. Taj lav živio je u planinama kraj grada Nemeja na Peloponezu. Lav je uništavao cijelu okolicu i unosio veliku bojazan među ljude. Kada je Heraklo stigao do grada Nemeja, sve je već bilo opustošeno pa nije pronašao nikoga tko bi ga uputio, nije bilo nikakva traga. Zato je krenuo u potragu i pronašao je lava na planini Tret, baš kad se vraćao u svoj brlog, krvav od ubijanja. Heraklo ga nije mogao svladati strijelama i nijedno oružje nije mu moglo naškoditi. Zbog toga se Heraklo počeo hrvati s njim. Lav mu je odgrizao jedan prst, ali ga je on jako stezao i naposljetku ga je ugušio. Kada je lava donio u Mikenu, Euristej se uplašio i naredio mu da u budućnosti svoja djela pokazuje van grada.⁶³

Drugi zadatak koji je zadao Euristej bio je uništenje Hidre iz Lerne, čudovišta kojega su rodili Ehidna i Tifon, a kojega je odgojila Hera kako bi ugrozila Herakla. To je bilo čudovište sa zmijskim tijelom i devet zmajevih glava od koje je jedna bila vječna. Živjela je u močvarama u Argolidi te je uništavala plodnu dolinu i cijela stada. Heraklo je došao sa svojim pomoćnikom Jolajem. Kad bi Hidri odsjekli jednu glavu, na tom bi mjestu izraslo par novih. Uskoro su smislili rješenje, došli su na ideju da zapaljenim stablima unište Hidrine glave. Na taj su način usmrtili i onu besmrtnu te ju konačno ubili.⁶⁴

Sljedeća zadaća bila je hvatanje Kerinejske košute i njeno dovođenje iz Oenoe u Mikenu. To brzo, pjegavo stvorenje imalo je brončana kopita i zlatne rogove poput jelena pa su je neki i nazivali jelenom. Bila je posvećena božici Artemidi i pripadala joj je pa je time zadaća bila još teža. S obzirom da je nije smio ubiti ni raniti, Heraklo je izvršio ovo djelo bez primjene sile. Lovio ju je neumorno tijekom čitave godine pa ga je potjera odvela čak u zemlju Istriju i zemlju Hiperborejaca. Izmorena, ona se sklonila na planinu Artemizium, odakle je sišla na rijeku Ladon. Heraklo ju je tada pogodio strijelom koja je prošla između tetive i kosti pa se nije prolila ni kap krvi. Tada ju je ulovio, stavio preko ramena i požurio u Mikenu. Artemida je bila ljuta zbog toga, ali joj se Heraklo požalio na Euristeja i ispričao se te je njezina ljutnja bila stišana i ona mu je dopustila da košutu odnese u Mikenu.⁶⁵

Četvrti zadatak bilo je potjerati stimfalske ptice koje su živjele pokraj velikih Stimfalskih jezera u Arkadiji te uništavale plodnu ravnicu i napadale ljude i životinje. Imale su mjedene

⁶³ Graves, *Grčki mitovi*, 322-323.

⁶⁴ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 93.

⁶⁵ Graves, *Grčki mitovi*, 326-327.

kljunove, perje i pandže. Kako bi ih rastjerao, Heraklo se popeo na stablo i plašio ih čegrtaljkom pa onda gađao strijelama. Neke je uspio ubiti, a ostale su odlepršale preko mora.⁶⁶

Sljedeća zadaća bila je hvatanje erimantskog vepra koji je sijao strah nad Arkadijom. Heraklo ga je proganjao i stjerao u snijeg, svezao mu noge i živoga odnio u Mikenu. Opet je prestrašio kralja Euristeja koji se toliko uplašio da se sakrio u velikom brončanom vrču.

Šesta zadaća bilo je čišćenje Augijevih štala. On je bio elidski kralj koji je imao brojno stado koje su bogovi štitili od svih bolesti. Štale nisu bile čišćene godinama, a Heraklo se nagodio s kraljem da će štale očistiti za dan ako mu da jednu desetinu stada, a kralj je pristao. Heraklo je pri izvršavanju ove zadaće pokazao više vještine nego grube snage. U tome je uspio tako što je skrenuo dvije olimpijske rijeke Alfej i Penej i voda je odnijela svu nečistoću. Augije mu je odbio dogovorenu nagradu jer je bio u Euristejevoj službi. Heraklo mu se kasnije osvetio – ubio je kralja i njegovu djecu. Ispunjavanje prvih šest zadaća odvijalo se na Peloponezu, no preostalih šest Herakla je odvodilo sve dalje u svijet.⁶⁷

Sedmi zadatak bilo je hvatanje divljeg kretskog bika. Tog je bika kralju Minosu darovao bog mora Posejdon. Heraklo je uspio izvršiti zadatak i donio je bika na leđima u Mikenu, ali na kraju ga je oslobodio na zahtjev Euristeja. Bijesni je bik tada odjurio s Peloponeza do Maratonskog polja gdje ga je ubio Tezej.

Osma zadaća bilo je hvatanje divljih konja tračkog kralja Diomeda. Ti su konji bili lijepi i snažni te su se hranili mesom ljudi. Heraklo je uz pomoć svojih pomoćnika oteo konje i odnio ih na brod. Diomed ga je pokušao zaustaviti, ali je poginuo. Heraklo je uspješno doveo konje u Mikenu, a Euristej ih je oslobodio.⁶⁸

Deveta zadaća je bila otimanje Gerionovog stada iz Eriteje. Tako je Heraklo otputovao daleko na zapad, na otok Eritej. Heraklo je probio morski tjesnac na mjestu gdje je završavalo uskom prevlakom te je sa svake strane postavio stupove koji su dobili ime Heraklovi stupovi. Ubio je troglavog diva Geriona i oteo mu stado goveda te ih odveo u Mikenu. Euristej ih je žrtvovao božici Heri.

Deseta zadaća bilo je donošenje pojasa amazonske kraljice Hipolite. Heraklo je trebao donijeti Euristejevoj kćerki Admeti, koja je bila svećenica božice Here, pojas njihove kraljice. Heraklo je otputovao na Crno more, pobijedio je divlje pleme Bebrike, a to se pročulo i u zemlji

⁶⁶ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 93.

⁶⁷ Stafford, *Stara Grčka*, 94.-95.

⁶⁸ Juric, *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*, 95.

Amazonki. Hipolita mu je trebala predati pojas kao ljubavni dar, ali Hera je izazvala borbu. Amazonke su na kraju poražene te je Heraklo odnio pojas Euristeju.⁶⁹

Jedanaesti zadatak bilo je donošenje zlatnih jabuka Hesperida, kćeri Titana Atlanta. Hesperidski vrt nalazio se na dalekom zapadu, iza mjesta gdje zalazi Sunce i blizu mjesta gdje je Atlas pridržavao Nebo. Zbog pobune protiv bogova Atlas je bio kažnjen da na ramenima nosi nebeski svod. Spomenute jabuke Hera je dobila kao svadbeni dar od božice zemlje Geje. Na putu prema vrtu Heraklo je morao učiniti još nekoliko junačkih djela. Kada je napokon došao do Atlanta, on je pristao dati mu jabuke, ali Heraklo je dotle morao pridržavati nebeske stupove. Atlant mu je donio zlatne jabuke koje je želio osobno odnijeti u Mikenu, lukaviji Heraklo je na to pristao, ali je zamolio Atlanta neka samo na trenutak prihvati nebeski svod dok on postavi meku podlogu na svoja ramena. Tako je mudri Heraklo na prevaru dobio jabuke koje je osobno odnio u Mikenu Euristeju, on je bio iznenađen te ih je vratio. Heraklo je naposljetku jabuke darovao božici Ateni, koje je ona vratila Hesperidama.

Posljednja zadaća bila je dopremanje Kerbera iz Hadovog carstva. Bog Hermes mu je pokazao tajni ulaz u zagrobni svijet. Had ga je ugostio i dao mu dopuštenje da uhvati i odvede psa Kerbera ali pod uvjetom da ne koristi oružje. Heraklo je u svladao Kerbera te ga odveo u Mikenu. Euristej se ponovno uplašio i sakrio te je zamolio Herkla da vrati Kerbera što je ovaj i uradio. Heraklo je tako obavio sve zadatke.

5.3. TEZEJ

Tezej je, prema mitovima, bio Kekropsov praunuk. Njegovim se ocem službeno smatrao atenski kralj Egej. Po svojoj majci Etri, Tezej je bio unuk troazenskog kralja Piteja i praunuk osvajača Peloponeza Pelopsa. Rodio se i odrastao u Troazeni, nekoć slavnom gradu na istočnoj obali Argolide. Egej je ondje ostavio Tezeja prije svoga povratka u Atenu, kamo su ga zvale vladarske dužnosti. Ostavio je sinu samo mač i sandale na koje je navalio golemu kamenu gredu jer kad Tezej bude dovoljno snažan, sam će odvaliti kamen, a to se i dogodilo nakon šesnaest godina, kad je Tezej odlučio otići u Atenu gdje je trebao postati kralj.⁷⁰ U Atenu se uputio cestom duž obale Istma. Na putu je pobijedio šest razbojnika i čudovišta koji su napadali ljude na toj cesti i bez pola muke izvršio je polovinu od broja zadataka koje je izvršio Heraklo. Ostalih šest bili su, čini se maratonski bik, kojega je Tezej ubio stigavši u Atenu i time je izvršio svoje prvo junačko djelo.⁷¹

⁶⁹ Stafford, *Stara Grčka*, 95.

⁷⁰ Zamarovsky, *Grčko čudo*, 65.

⁷¹ Pinsent, *Grčka mitologija*, 109.

U Ateni je Tezej potražio kraljevsku palaču, ali ga Egej nije prepoznao. No prepoznala ga je Medeja. Bojeći se da joj od Tezeja prijeti opasnost, nagovorila je Egeja da ga otruje. U toku gozbe Egej je bacio pogled na Tezejev mač i prepoznao u njemu svoj poklon. Zatim je opazio i sandale i smjesta prevrnuo pokal s zatrovanim vinom. Zagrlio je Tezeja i predstavio ga narodu kao svoga sina i nasljednika, a Medeju je prognao. Uskoro je Tezej dokazao da zaslužuje vlast nad Atenom. Obranio je grad od Egejevih neprijatelja Palantida.⁷²

Ubrzo nakon toga došlo je vrijeme plaćanja danka kralju Krete Minosu. Riječ je o sedam mladića i djevojaka koji su trebali biti hrana Minotauru. Tezej se dobrovoljno javio. On je uspio ubiti Minotaura i čak pronaći izlaz iz labirinta uz pomoć klupka koji mu je dala Minosova kćerka Arijadna. Par je zajedno otplovio, ali na povratku ga je bog Dioniz prisilio da Arijadnu ostavi na otoku Naksosu. Tezej je zbog toga otplovio na otok Del gdje je prinosiso žrtve kako bi zahvalio Apolonu prije povratka u Atenu. Tezej je obećao svojem ocu da će pri povratku zamijeniti crna jedra na lađi bijelima ako nosi dobre vijesti, no kako je to zaboravio učiniti, očajni Egej skočio je s Akropole u smrt. Prema njemu je naziv dobio Egejsko more. Tako je Tezej postao kralj Atene. Kao atenski kralj, Tezej je vladao mudro i pravedno. Utvrdio je grad zidinama, ukrasio ga građevinama, dao narodu zakone i vladao u interesu naroda. Tezej se nerado upuštao u ratove i nastojao je svome gradu osigurati mir. Nakon što je postao kraljem Atene doživio je još nekoliko različitih pustolovina, no brojni herojski podvizi koji mu se pripisuju u njegovim zrelim godinama očito su projekcije političkih događaja. On je navodno okupio atička naselja u jedinstvenu državu Atenu, utemeljio je Sveatensku svetkovinu i Istmijske igre te je čak dobrovoljno predao vlast ljudima. To ga je učinilo prvim junakom atenske demokracije. Ali veliki heroj poginuo je na neslavan način. Skirski kralj Likomed, koji se pribojavao za svoje prijestolje, gurnuo ga je za trenutka nepažnje za vrijeme šetnje sa stijene u more.⁷³

5.4. OSTALI MITOVI I LEGENDE

Grčka mitologija vrlo je bogata, posebice su brojni mitovi i legende o grčkim polubogovima i herojima. Osim već spomenutih mitova o junacima Perzeju, Heraklu i Tezeju navest ću još nekoliko najpoznatijih. To su: mit o braći Prometeju i Epimeteju, sinovima Japeta i Klimene, Okeanide te mit o Sizifu i njegovoj kazni. On je bio jedan od velikih grešnika te je zbog toga ispaštao u podzemnom svijetu. Morao je do vrha brda gurati kamen koji je na vrhu uvijek

⁷² Zamarovsky, *Grčko čudo*, 65.

⁷³ Stafford, *Stara Grčka*, 96-97.

skliznuo dolje.⁷⁴ Zbog toga se danas koristi frazem "Sizifov posao" za uzaludan posao ili besmisleni radnju. Poznati su još mitovi o Orionu, Atlantu, Plejadama i Hijadama, zatim o Kekropu i njegovim nasljednicima, Kadmu, dvama tebanskim junacima Amfionu i Zetu, o Kastoru i Polideuku, o Orfeju i Euridiki, Jasonu i zlatnom runu, Ojdipu i njegovoj djeci, Pelopu i njegovim sinovima, Piramu i Tizbi, Heru i Leandru i mnogi drugi.

Homerov ep *Ilijada* opisuje povijest trojanskog rata. Ona je odigrala važnu ulogu u oblikovanju slike ratnika heroja pri čemu herojstvo ne znači samo sukob između vođa grčkih gradova i njihovih dostojnih neprijatelja u obliku uzvišenih Trojanaca, nego i veličanstveni sukob herojskih ličnosti Agamemnona, stvarnog vođe Grka i Ahileja, „najboljeg Ahajca“. *Odiseja* je zamišljena kao nastavak *Ilijade*. Pri opisu Odisejeve sudbine, u njoj se usput spominju sudbine gotovo svih junaka koji su se borili pod Trojom.⁷⁵

⁷⁴ Pinsent, *Grčka mitologija*, 60.

⁷⁵ Stafford, *Stara Grčka*, 84-85.

6. ZAKLJUČAK

Mitovi i legende priče su iz davne prošlosti pomoću kojih su stari Grci, kao i ostali narodi staroga vijeka, objašnjavali prirodne pojave, porijeklo nebesa, godišnjih doba, života i smrti. Mitovi nisu nastajali odjednom, nego su se polako tijekom stoljeća stvarala objašnjenja raznih čuda prirode te su ona produkt zajedničke mašte naroda, nikako pojedinca, te su se mijenjala tijekom vremena, prilika i raspoloženja pripovjedača.

Grčki mitovi uglavnom govore o postanku svijeta i bogova dok legende govore o herojima. Priče o herojima često sadrže mitske i izmišljene elemente, ali se mnoge zasnivaju i na stvarnim činjenicama, a ponekad su i većim dijelom zasnovana na povijesnoj istini. Grčka mitologija ubraja se među najbogatije. Ona obuhvaća mitove o kozmogoniji, teogoniji, antropogoniji, mitove o herojima, demonima i Trojanskom ratu, dok se u grčke legende ubrajaju priče o kraljevima i junacima kao što su Heraklo, Perzej, Tezej, Minos, Sizif i brojni drugi.

Mitologija grčkog naroda objašnjava nam njihove ideale, način života. Poznavati božanstava u koja su oni vjerovali, koja su obožavali i koja su utjecala na njihov život znači poznavati, razumjeti i cijeniti grčki narod i grčki način života. Poznavati bogove grčkog Olimpa znači bolje shvatiti značenje i duh književnosti, umjetnosti i glazbe od staroga vijeka do danas jer gotovo je svaki pjesnik i umjetnik bio inspiriran nekom od mnoštva mitoloških tema.

Mitovi, bilo da su povijesni ili religijski pored istina koje su u njima skrivene, predočavaju i prate razvoj ljudske misli. Cjelokupna mitologija predstavlja neiscrpan izvor iz kojega se može izvući toliko materijala, da se mogu napisati bezbrojne knjige.

7. POPIS LITERATURE

- Graves, Robert. *Grčki mitovi*. Zagreb: CID-Nova, 2003.
- Juric, Ante. *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*. Rijeka: Andromeda, 2001.
- Levi, Peter. „Homerov svijet“. U *Povijest 2 – Egipat i antička Grčka*, uredio Ivo Goldstein, 275-292. Zagreb: Europapress holding d.o.o., 2007.
- Lisičar, Petar. *Grci i Rimljani*. Zagreb: Školska knjiga, 1971.
- Novak, Iva. *Bogovi i junaci u grčkoj i rimskoj mitologiji*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2008.
- Otto, Walter F. *Bogovi Grčke: slika božanskog u zrcalu grčkog duha*. Zagreb: AGM, 2004.
- Pinsent, John. *Grčka mitologija*. Opatija: Otokar Keršovani, 1990.
- Robinson, Herbert Spencer i Wilson, Knox. *Mitovi i legende svih naroda*. Beograd: Rad, 1976.
- Skupina autora. *Legende i mitovi stare Grčke*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1971.
- Stafford, Emma. *Stara Grčka*. Zagreb: 24 sata, 2008.
- Zamarovsky, Vojtech. *Bogovi i junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*. Zagreb: ArTresor naklada, 2004.
- Zamarovsky, Vojtech. *Grčko čudo*. Zagreb: Školska knjiga, 1978.